


Світлана БОГДАН

СТЕРЕОТИПИ МОВНОЇ ПОВЕДІНКИ ВОЛИНЯН І ПОЛІЩУКІВ: СИТУАЦІЯ ГОСТИВАННЯ

Гостинність традиційно вважається однією з диференційних ознак української ментальності. Пошанування гостя, що виявляється в системі узвичаєних народних стереотипів, сягає ще дохристиянських часів: *гiст' хати ни тирилєжит'* (СвСм), *чем багати / тем і раді* (СвСм), *гiст' у двир / сонце ў хату* (СвСм). Християнство привнесло ще й переконання, що гість є посланцем Бога, а отже, пошанівок до гостя визначає міру поваги до Всевишнього. Це й зумовило не лише шанобливе, а особливе, благоговійне ставлення до гостя. Протягом століть формувалися й корегувалися мовноетикетні моделі, які визначали комунікативний статус і поведінку гостей і господарів. Вони й утворювали в сукупності цілісну поведінкову систему українського гостювання. На реконструкції й описі його основних структурних компонентів, які є стереотипними для мовної поведінки волинян і поліщуків, буде зосереджена увага в цьому дослідженні.

Як відомо, гостювання буває двох типів: підготовленим (тобто заздалегідь запрограмованим) і спонтанним (інакше кажучи, непередбачуваним), а гості, відповідно, бувають прошеними (проханими) й непрошеними (непроханими). І хоча на Волині й на Поліссі дотепер побутує відома не лише українцям примовка щодо другої категорії гостей (*никлєкани гист' худжє татарина* (СвСм), це щонайменше позначається на відмінностях стереотипів мовної поведінки. Зауважмо й те, що в давнину волиняни й поліщуки значно частіше, як свідчать результати інтерв'ювання й анкетування, ходили в гості без особливих запитань, зокрема до найближчої родини, до сусідів. Такі відвідини мали, до того ж, регулярний характер. Гостями дуже часто ставали випадкові подорожні, зокрема ті, яких заставала ніч у селі.

Щоправда, як стверджують інформатори, така відкритість комунікативних зв'язків і контактів, неупереджене ставлення до незнайомих гостей починають руйнуватись, особливо в другій половині ХХст. Водночас вони зауважують, що такі зміни є не лише реакцією людей на соціальні зміни, які призвели до видозмін міжособистісних стосунків. Ці зміни є ознакою глибокої корозії основ української духовності. На Волині в С. Шельвів Локачинського району, побутує, зокрема, легенда, що стихійне лихо, яке трапилось в цьому селі у 80-х роках ХХст. й зруйнувало всі хати, крім однієї, є наслідком недоброзичливого ставлення мешканців цього села

Лексикологія 

до подорожнього, якого напередодні ніхто, за винятком однієї родини, не зголосився переночувати. А отже, порушення узвичаєного прихильного ставлення до гостя, навіть випадкового, дотепер вважається відхиленням від поведінкових стереотипів.

Варто зазначити й те, що в давнину, на противагу сучасності, частіше ходили в гості в будень, аніж у свята. Це також визначало особливості традиційного українського гостювання.

Домінантними в ситуації гостювання можна вважати такі структурні елементи: **запрошення**; **прихід гостя** /-ей/, що супроводжувався відповідними формулами вітання й фразами-відповідями; **прийом гостя** /-ей/ (вибір місця для нього, пригостання, частування, чаркування, тостування, припрошування); **відхід гостя** (форми вияву вдячності, прощання).

Структура й семантика формули запрошення залежить передусім від типу гостювання: **звичайне** (в будні дні або в неділю) чи **урочисте** (на престольні чи рокові свята, з нагоди родинних свят – хрестин, весілля тощо). Подібність звичайних та урочистих запрошень (за винятком весільних) виявляється в тому, що їх основу становлять дієслова **приходити, заходити, ходити, прийти, приїжджати, просити, ждати**. Найуживанішими є формули з організуючим центром – імперативом дієслів **приходити** (*приход'те, приход', пр'іхот'те, прихот'*), **прийти** (*прийд'те, прийді, прийді', прийдё*), **заходити** (*заход'те, захот'те, захот'*). Лексеми *ждати, приїжджати* вживаються в говірковому мовленні спорадично.

Опорні дієслова *просити* і *ждати* (*дуже рідко*) **мають особову форму множини і почасті – однини, напр.: прошу́ть го́сті (Фдж), прус'ят ду́минéть гу́стину (Мид), прóсимо пр'ї́тти до нас (Злз), прóсимо прі́тє пугу́ст'увати́ ду нас (Збжж).**

Своєрідну „семантичну рівновагу” в цих формулах створює здебільшого обставина мети *ї́ гóс'т'і* (Збж), *в гóсти* (Свд), *ї́ гóсти* (СвСм), *ї́ гóстину* (Слвт), *в гóстéну* (Плм), *ї́ густéну* (Збжж), *на гóсти'но* (Сдп), *ї́ густі'ну* (Блн), *в гóстину* (Плс), *на гóстéну* (Врк, Дбр, СвСм), рідше – *на прáзн'ік* (Злх), *на с'в'ето* (СвСм), *на прáзник* (Глд, СвСм, Слв), *на вичорниц'і* (Жрвч), *на вичурне́ци* (СвСм), *на чарчіну* (Зрд), *на щирогі* (Озр).

Почасті обставина мети замінювалася узагальненою вказівкою на суб'єкт: *до нас, ду нас, до себе, ду себе, до мене, ду мене, ду минé*.

Розширення типової двокомпонентної моделі можливе завдяки обставинам часу: *ї́ нед'ілу, ї́зáвтра, зáвтра, позáвтра'їлу* тощо, іншим обставинам мети (напр.: *заход'те до нас /почасту́ємо Вас* (Грд, Лск), *приход'те ї́ гóс'т'і /посидимó /поговóримо* (Хтш)) і особливим прохальним виразам, що підкреслюють бажаність майбутнього приходу гостей (напр.: *приход'те до нас ї́ гóсти /не мині́йте* (СвСм), *не в'ідмоу́л'айте́с'я в'ід запрóсин* (Шлв), *ї́шану́йте свої́м приходом,* *хóчимо бáчити вас у себе удо́ма* (Тбл), *бу́демо рад'і* (Ббн, Мрк), *будимо*

ради (СвСм), *ни згумнічайте, ни здавайте а на про́збу* (Глд, СвСм), *ни погордуйте* (Зст)).

Зауважмо, що узвичаєні для сучасного мовлення вставні слова *будь ласка, будьте ласкаві* функціонують у структурі таких виразів досить обмежено і не є типологічними для них. Складні дієслівні присудки формул запрошення функціонують також рідко, напр.: *про́симо приї́те у го́сти* (СвСм).

Запрошуючи на престольне (храмове) свято, нерідко вживають саме епітет *престольне* (або *престольний*): *пре^нсто́л^не св^то, присто́л^ни пра́зник*. А на рокові свята – назва самого свята з усіма можливим фонетичними й морфологічними варіантами.

У запросинах на хрестини, крім лексем *хре^нстіни, христѐни, христїни, христѐне, хре^ничен^на, на каїу*, нерідко вживають також лексеми *ди^нтіна, дитѐна малá, малѐї*, напр.: *при^нхо́т^{те} на христѐни ду наїуїї дитѐни* (Збжж), *при^нхо́т^{те} на христѐни до наїюго малóго (малѐїї)* (Ксн).

Більшою урочистістю відзначаються стереотипні запрошення волинян і поліщуків на весілля. Їх структурно-семантична організація майже не відрізняється від тих, які функціонують в інших регіонах України. Типова модель такого запрошення містить, як відомо, дієслово *просили* (*просив, просила*), *просить* + іменник *мати, батько (тато)* + дієслово *прошу* (*прося*) + займенник *я* + дієслово *прийдіте* (*приходьте*) + обставина місця *до нас* + обставина мети *на весілля*.

Говіркові відмінності в конструюванні цієї формули позначаються передусім у позиційній варіативності основних структурних компонентів (пор.: *прусе́ў ба́т^ко /прусе́ла ма́ти і ња вас прус^у /прихо́д^{те} ду нас на ве^нс^ті́: е* (Мкл), *і ма́те про́сит^т /і бат^ко про́сит^т /і ња прои́у на мойѐ вис^ті́: е* (Тбл)), їх лексичному (пор.: *просіли ма́ма і тато* (Лск), *прасі́ў ба́т^ка /прасі́ле ма́ти* (Влм)); морфологічному (пор.: *приїд^{те} до нас на сва́д^{бу}* (Сдл), *просіли тато /просіли мама і ња вас прои́у до мене на ве^нс^ті́: а* (Мвн)) і найчастіше – фонетичному варіюванню (напр.: *прусе́ли ба́т^ко* (Збжж), *прусе́ли ма́ти* (Вшн), *просе́ли ма́ти* (СвСм); *прихо́д^{те} до м^ніне на в^нс^ті́: е* (Олн), *і ња прои́у приї́ти до мене на вис^ті́: а* (Скб), *прихо́д^{те} ду нас на ве^нс^ті́: е* (Мкл), *і ња прои́у приї́т^т до мене на в^нс^ті́: а* (Крс) тощо). Важливо й те, що почасти формула запрошення може трансформуватися в складнопідрядне речення (напр.: *просе́ли ма́ма і тато /і ња вас прои́у /иоб вите́ прийи́ле до мене на ве^нс^ті́: а* (Грд), *просі́ли ма́ма /просі́ли тато /і ња прои́у /жеп ви приї́ли до^н мене на ве^нс^ті́: а* (Нхв)).

У деяких формулах дієслово *просити* не повторюється, а є спільним для двох підметів: *просі́ў ба́т^ко і ма́ти* (Чрн). Однак значно частіше це дієслово вживається у формі множини, незалежно від того, чи стосується обох іменників чи лише одного з них, напр.: *просі́ли ба́т^ко /просі́ли ма́ти* (Рдв), *прусе́ли ба́т^ко /прусе́ли ма́ти* (Збжж), *просі́ли ма́ма /тато* (Шлв), *просі́ли ба́т^ко /ма́ти* (Гйк, Жрвч). У цьому виявляється особлива гоноративна форма множини, традиційна для мовного етикету українців

загалом. Дуже рідко в запрошеннях вживається номінація **батьки**, напр.: *просіли бат'кі і йа проіу' /приход'те до нас на ве'с'іл': а* (Зрд).

Факультативно формула запрошення може мати номінацію *старша дружка*, яка розширює перелік осіб, які запрошують на весілля, напр.: *просіли ма́ма /просіли тато /про́сит муйа́ старша дру́жка* (Клч).

Іноді вираз запрошення доповнюється лексемами *хліб, сіль*, які надають йому особливого урочистого звучання, напр.: *ба́т'ко просіли /ма́ти просіли /і йа проіу' на хл'і́б /на с'і́л' /і до ме́не на вис'і́л'а* (Мшн, Жрвн), *просіли ма́ма /та́то на хл'і́б /с'і́л' /а йа проіу' на вес'і́л'а* (Стр), *про́сит ба́т'ко /про́сит ма́ти /приход'те на хл'і́б /на с'і́л' /і на мойе́ ве'с'і́л': а* (Ксн). У С. Радовичі формула запрошення має ще й лексему *коровай*: *просі́ли ба́т'ко /просі́ли ма́ти /і йа проіу' на хл'і́б /на с'і́л' /на корова́й і до ме́не на ве'с'і́л': а*. Іноді лексема *хліб* поєднується з епітетом *Божий*, напр.: *просі́у ба́т'ко і ма́ти /і йа проіу' на хл'і́б Бо́жій /на ве'с'і́л': е* (Плс), *проіу' на хл'і́б Бо́жій /на вис'і́л': е* (Жрч).

В окремих говірках запрошення є усченим варіантом узвичаєного виразу, пор.: *проіу' на ве'с'і́л': а* (Збж), *красно просімо до нас на ве'с'і́л': а* (Обл). Почасти в запрошенні конкретизується коло запрошених осіб, напр.: *запроіу́йу ус'і́х на вис'і́л': е /хто у́ хати́ йе* (Дбр).

Вітальні формули в будень і в свято, як свідчать результати дослідження, не мають суттєвих відмінностей, за винятком рокових і храмових свят. На протигагу буденним, святкові вітання містять номінації того чи іншого свята або узагальнені лексеми *с'в'ато, с'в'ето, прázник, прázні'к, прázні'чок, нид'і́л'а*, напр.: *с прázником буд'те крeпк'і* (відповідь: *і вам хай Бог здурóв'я пушлe*) (Клч), *з прázничком Вас* (Тбл), *с прázні'чком* (Плм).

Поряд із часто вживаними *добрий ден', добри ден', добриден'* у говірках побугують й інші традиційні вітання, напр.: *добрага вам он'е* (Влм), *здурóвeн'к'і були́* (Кбч), *здорóвeн'ке булe* (Плм), *здорóвейке булe* (Тбл), *здорóвейки були́* (Чрн). У Прибужжі поширене вітання *в'іта́йте* (Плм, Збжж), *вита́йте, вита́йте ж* (Глд, СвСм), відповідь – *в'іта́йм вас* (Плм), *дóбруго здорóв'ячка* (Збжж), *д'еку́й за вита́н': е* (Глд, СвСм). У відповідь на вітання *добрий день і здорóвeн'кі були* можлива фраза-повтор, однак значно частіше така формула видозмінена, зокрема в мовців старшого віку, напр.: *здорóвейке булe – хай і вам Биг здорóв'я да́йе* (Тбл), *здорóвейки були́ – дóброго здорóв'ячка* (Чрн), *добрідeн' – з прázні'чком* (Нйн), *з с'в'а́том буд'те крeпк'і /здурóв'і – і вам хай Бог здурóв'я пушлe* (Клч).

У вітаннях, які містять лексеми *свято, прázник* або назви якогось свята, фраза-відповідь трохи інакша, пор.: *з с'в'а́том вас – з ва́ми здорóвими* або *Вас тóже, наўза́йм* (Чрн); *с прázні'чком – з ва́ме здорóв'іме* (Плм), *з Йіваном – вза́ймно* (Збжж), *с трийц'у́йу с'в'ате́йу Вас /личeс'т'а /здурóв'іа – і ве буд'те здурóви* (Збжж), *з с'в'а́том вас – і вас тóже* (Мйд), *з с'в'а́течком – вас тóже* (Нйн), *з с'в'е́тичком Вас – спас'і́бог вас тóже* (Хтш). Найуживаніша відповідь у цій ситуації – *Вас тóже* і з *Ва́ми*

здоровими.

Серед Різдвяних вітань найчастотнішими є такі моделі: з *Руздвóm Хри́стовím* – взаїмно (Вшн), з *Рожествóm Хри́стовím* – з *с'в'атом вас* (Нхв), з *с'в'атім Рожі́ствóm* (Зчв), *Хри́стós рождáйіц'а* – *слав'імо йогó* (Вл), з *Руздвóm вас* (Рдв), *Хри́стós рождáйіц'а* – з *Рожествóm* (Кмр), *Хри́стós рождáйіц'а* – *слав'імо йогó, славімо йогó* (ВлГ) *Хри́стós рождáйіт'с'а* – *слав'іте* (Зрд), *Ісус рождáйіц'а* – *слав'імо йогó* (Стр), *Хри́стós родіц'с'а* – *слав'ім йогó* (Глб), з *с'ватем Руздвóm бут'те здорові* – з *вами здоровими* (СвСм).

Прийшовши в гості на Водохреща, на Волині й на Поліссі вітаються здебільшого так, як і на Різдво. Значно рідше вітальний вираз є особливим, як-от: з *водо́йу свіато́йу* – *вас то́же* (Хпш), *Хри́стós креши́чайіц'а* – *слав'імо йогó* (Шлв), з *Водо́хри́ичами с'в'атіми* – *вас то́же* (Вшн), з *Водо́хри́ичем вас* – і *вас з с'в'атом* (Клч), з *с'ватім водо́хри́ичем* – *спасі́ Бóже, суді́ Бóже з вами здоровими* (Смл), з *Гордán'о́йу вас* – і *вас з Гордán'о́йу* (Нхв), *Христós хри́ичайіц'а* – *слав'імо йогó* (Ксн), *Хри́стós хри́ичайіт'с'а* – *славі́лу йогó* (Блн), з *Водо́хри́ичами* (Зчв), з *Водо́хри́ичем* – *вас то́же* (Вл), з *і с'в'атом с'в'атого Водо́хри́ича* (Хвр), *в'іта́йемо з днем хр́іичен'*: *а* (Зрд), з *Водо́хри́ичами* – *вас то́же* (Плс). Вітання й відповіді на зразок *Хри́стós хри́ичайіт'с'а* – *ў р'іц'і́ І́урдán'і* (Жрвч), *Хри́стós хри́ичайіе* – *на р'іц'і́ І́ордán'і* (МйдЛ), *Ісус креши́чайіц'а* – *ў р'іц'і́ І́ордán'і* (Стр) загалом не типові для цього регіону, оскільки живаються лише в окремих говірках.

Більш однотипними є вітання на Великдень, відмінності виявляються в основному у фонетичному складі лексем *воскрес* і *воістину*, напр.: *Хри́стós оскр́ес* – *воісти́ну оскр́ес* (СвСм), *Хри́стós вускр́ес* – *вуісти́но вускр́ес* (Вшн), *Хри́стós вускр́ес* – *воіст'іно вускр́ес* (Ксн), *Хри́стós вускр́ес* – *воістину вускр́ес* (Злн), *Хри́стós вускр́ес* – *вуісти́ну вускр́ес* (Зст).

Цікаве вітання в день Трійці зафіксоване в С. Велика Глуша Любешівського району: *нав'іки сла́ва з Тр'і́йце́йу*, відповідь – *нав'іки сла́ва із зелéні́ми с'в'атами*.

Гостей здебільшого зустрічали на порозі й запрошували до хати. Виявом традиційного пошанування гостя є те, що гостей саджали на покуті під образами, а в дні родинних свят, дотримуючись родинної ієрархії.

Неодмінним елементом гостювання волинян і поліщуків, незалежно від свята (і навіть у будень) було частування. Пили раніше в гостях, за свідченням інформаторів, небагато: *пилé máло /к'éлишк'і /іак напéрстк'і /пáру раз т́іко та пóрці́йка обéіде* (СвСм). Тримаючи *пóрці́йку* в руках, заголошували до того, хто сидів поруч, тост. Пізніше одна чарка була замінена багатьма, для кожного гостя окремо, однак, зауважмо, що ця традиція визначає вже лише другу половину ХХ ст.

Традиційне тостування є двокомпонентним: вираз тостування неодмінно супроводжується фразою-відповіддю. Типологічними для

волинян і поліщуків є тости: *б'уд'мо* (Брз, Гщ, Жввн, Жрвч, Нхв, Олн, Птк, Стр, Тлн), відповідь – *ти'ї здо'р'овиї* (Тлн), *на здо'р'овіе* (Олн), *ти'ємо* (Жрвн), *даї Бог ни ост'ан':* у (Гщ), що є, очевидно, усиченим варіантом виразу *б'уд'мо здо'р'ов'ї – даї Б'ожє* (Грд, Лск, Хвр), *б'уд'мо здо'р'ов'ї – б'уд'мо* (Сдл), *бу'т те здур'ов'ї* (Мщн), *б'уд'мо здо'р'ове – п'єтє здо'р'ове* (Плм), *б'уд'ма здо'р'ови – п'їтє здар'ови* (Влм), *бу'т мо здур'ов'ї* (Свд), *б'уд'те здо'р'ов'ї – на здо'р'уйачко* (Хтш), *б'уд'мо здур'ови – пумагаїб'ї* (Блн).

Не менш уживаними є й інші стереотипні формули, що почасти мають гумористичну тональність, напр.: *за здо'р'уйа ваїше і ў г'орло наїше* (Грч), *даї Божє ни гостан':* а (Прд), *даї Божє ни пос'л'ідн'у* (Злз), *шоб ме маїли і дру'г'ім даваїли* (Грд), *шоб ўс'ї здо'р'ов'ї буїл'є* (Олн), *вип'їємо за ўсе д'обре* (Гйк), *хаї веде'у':* а (Ясн), *в'єп'їємо за здо'р'уйе* (Мкл), *даваїте вип'їємо за ўсе д'обре* (Брс), *даї Бог здо'р'ов'ї є ж'єти і ж'єти – даї Б'ожє* (Збжж), *п'єтє /на'не /п'ок'ї ж'єви /за мер /за спок'їй і иче по так'їй* (Дбр), *прим'ї Б'ожє за л'їкарство* (Мйд), *за мир /за пок'ой иш: о по так'ой* (Врк), *на здо'р'ов'ї а* (Врк), *в'єп'їємо до дна /шоб буїл'а д'умка иїдн'а* (СвСм), *в'єп'їємо до дна /бо на дн'ї молод'її д'н'ї* (Клд). До частовживаних належать також поширені римовані тостування: *шоб п'їти /так нап'їти'с'а /шоб л'уб'їти /то к'ожного дн'а /шоб ўна'сти та заб'їти'с'а /алє з д'оброго кон'а* (ВлкГ), *даї Б'ожє сто рок'їў п'їти і сто рок'їў прож'їти /ч'єрез ден' /ч'єрез два до к'ума ў г'ос'т'ї ход'їти* (ВлкГ).

Жодне гостювання ні на Волині, ні на Поліссі не обходилося без припрошування пити-їсти. Вважалося навіть, що господа, за відсутності припрошування, втрачала свою гостинність. А тому господарі (в дні звичайного частування), кухарки, певні дійові особи в дні весільного дійства, хрестин час від часу зверталися до гостей із спонуванням їсти-пити. Нерідко припрошування, зокрема, на весіллі мали музичний супровід, як-от: *иїште /гостойк'є /иїште /с'євого вол'а зийїте /с'євого /рог'атого /м'є р'оду баг'атого*. Гості відповідають: *а ме вас ни прос'єли /шоб вит'є с'євого б'єли /бул'о свин'у заколот'ї /свин'у ни до роб'оти* (СвСм).

У звертаннях до гостей переважають опорні лексеми *гос'т'ї*, *г'ости*, *г'остє*, *гостойк'є*, *гостон'к'є*, *г'остон'к'ї*, *г'остон'ки*, *г'ос'т'ін'к'ї*, *гостун'к'ї*, *гаст'їлк'є*, значно рідше – *л'удк'є*, *л'уди*, *л'утк'ове*, *л'удон'к'ї*, *к'уме*, *к'умо*, *к'умц'у*, *св'ате* тощо. Такі вокативи нерідко поєднуються з епітетами *добр'ї* (найуживаніші варіанти – *д'обр'ї*, *д'обри*), *дорог'ї* (*дорог'єїї*, *дорог'ї*, *дорог'їїї*, *дур'уг'ї*, *дур'уг'їїї*, *дорог'єїї*, *дорог'єїк'ї*, *дорог'єїк'їїї*, *дур'уг'єїк'ї*, *дур'уг'єїк'їїї*, *дорог'єн'к'ї*), *люб'ї* (*л'уби*, *л'їуб'ї*, *л'убийї*), *шан'овн'ї* (*шан'оун'ї*, *шан'овни*), *кох'ан'ї* (*кох'ан'ї*, *кох'ани*).

Основу виразу (виразів) припрошування становлять дієслова *п'їти*, *вип'їти*, *їсти*, *пригощ'атися*, *вдощ'атися*, *угощ'атися*, *пастися*, *живитися*, *кусати*, *попр'обувати*, *покуш'увати*, *частуватися*, напр.: *пас'їтис'а /на нас ни див'їтис'а /бо ме з с'єїї х'ати /пов'єн':* і вас прох'ати (Дбр), *г'ости мойї шан'овни /прош'у' вас /частуйтис'а /а на б'їл'ше пирибач'єте* (СвСм), *п'єтє /ўгощ'айтис'а /л'удк'ове /а а на б'їл'ше*

пирибач'єйте (Глд, СвСм), *йїште на здороўл'а/ни грєбуїте* (Дрз), *пєйте / йїште /моїї дороґ'єн'к'і /ни здаваїтис'а на прос'бу* (СвСм), *а вєпїтєно /а зїїтєно* (Нїн), *вої /куміу дороґ'єка /то ж вєпїтє грамул'ку /то ўже і їа з ваїми вєпїу* (Збжж), *пїйте /гостойк'є /їїжте /ни об'їжаїте сибє /ваджте нас* (ВлкК), *не гордуйте /гост'і дороґ'і /кусайте* (Мвн), *пєйте /їїште /ни стидайтис'* (Тбл) тощо.

Найпростіший вираз пригощання містить лише одну із названих опорних лексем, напр.: *пригоицайтєс'* (Злн), *вєпїтє* (СвСм), *пїйте* (Збжж) і т. ін., однак такі форми припрошування є нечастотними.

Специфіка формул припрошування виявляється в поєднанні з вибаченнями, посередництвом яких передається особлива риса українського гостювання: применшення заслуг господарів, напр.: *проиу' /зостон'ки / не об'їжайтєс'а /шо майїм /тим ўгоицаїїм* (Збжж), *пїте /гост'їц' : а /вибачайте шо нема* (Озр), *їїжте /зости /їїжте /шо майїма /те дайєма /пирибач'єйте /може чаґос' нїма* (Влм), *їїжте /дороґ'і гост'і /на країиче вибачайте* (Кшв).

Почасти припрошування завершуються пересторогою, як-от: *пїйте /да не ўтївайтєс'* (МїдЛ). Іноді вони містять причину, яка спонукає до чаркування, напр.: *вітїїте /добра гор'їлка* (Скр), *пїйте /куме /гор'їлку в'їднїн'і до понед'їлка /в'їд понед'їлка аж до вїўторка /бо в кума добра гор'їлка* (Ярв), *пєїмо до дна /шуб булї думка їїднї* (Глд, СвСм), *а вєп'їтє /лудж'є /шуб нїшим молодєм добре жилос'а /хто менє не уважайє /тої не вєпїє* (Нїн), *вітїїте до дна /шуб їїм ни ўставїтис'а сл'бзи* (Грх), *попробуйте ўсе потрохи /бо не мѡжна так /пїйте /бо ў най'їришого хаз'айїна пїїут' три рїзи /а їа не думajo /лично тут хаз'айїн поґанїїй* (Чрн).

Деякі припрошування мають жартівливу стильову тональність: *йїште /гостонкє /ї ї долон'ї р'їжте /личоб долон'ї шум'їли/ шоб ве їїсти ни хот'їли* (Плм), *йїште /л'удє дббр'і /бо гор'їлка холоне* (Прв). Якщо гість відмовляється пити, послуговуючись, скажімо, узвичаєним *ни прос'їте /бо ни мѡжу* або навіть заприсягаючись: *н'є /креж бѡже ни мѡжу* (СвСм), цілюючи при цьому хрест, складений пальцями, то нерідко вдаються й до вдаваних погроз (напр.: *пєїте /бо за ком'їр вєл' : ю* (Брз), *пєїте /пєїте /а то за пїзуху вєлїїу* (СвСм)) або навіть образ (напр.: *їа б з ваїших рук і смолє вєпїїу би /а ни тїко ту порїцїку* (СвСм).

Іноді, все-таки піддаючись на прохання господарів, гості казали: *хаї здорѡвїа зруїиу /а витїїти мїиу* (Слн). Дуже часто для припрошування використовують рядки відомого пісенного тексту „Щось у горлі деренчить, деренчить, треба його промочить, промочить.” Іноді ці рядки, як нагадування, звучать і з вуст гостей.

Припрошуючи їсти, скажімо, вареники, пироги нерідко примовляють: *зїїтє до пїри /шоб ни забрїли (або – ни зїїли) татари* (СвСм), *зїїтє до пїри /шоб д'їти ни булє татари* (Збр), *зїїтє до пїри /шоб ни гнїлє ипїри* (Гпл).

Якщо гостювання, зокрема звичайне, затягувалося, то гості вставали

самі й казали: *пора́ і че́ст' зна́ти*. Однак частіше про завершення гостювання сигналізували певні ритуальні страви чи дії.

Гості обов'язково дякували за гостювання, послуговуючись у звичайних стереотипами. Типологію мовної поведінки волинян і поліщуків визначають вирази з опорною лексемою *дякувати* (рідше – *вдячний*): *д'якуємо ц'ому столу* (Мйд), *д'якуймо ц'ому столу п'їдимо к другу́му* (СвСм), *д'якују за хл'їб /с'їл' (Шлв), д'якују за ўгои́чен'ї́е* (Нхв), *д'якују ва́ш'ї хат'ї* (Смн), *д'якују за ўгои́чен'ї́е* (Клд), *вѣл'ми ўд'ачна* (Хвр), *д'якују за гост'ува́н' : а* (Глб), *д'якују за гост'їн' : іс'т' (Івн), д'якују за ўс'о* (Зст), *д'якуймо за те /и́чо сп'їлѣ /зїїли /хаї вам Бог ўдѣс'ати́ро дас'ц' , д'якуймо за хл'їб /с'їл' /за ка́шу і за мѣлост' ва́шу* (СвСм). Не менш часто використовують вони і гоноратив *спасі́бо*: *спас'їбо за прїїо́м* (Чрн), *спас'їбо за прїгои́чан' : а* (Чрн), *спас'їбо за ўгои́чїн' : е* (Зчв), *спас'їбо вам /ио ви нас прїйма́ли* (Кмр), *спас'їба /хаї Бог сі́лку ве́рне* (Крсн), *спас'їбу за ўсе /в'їба́ч'ї́те /ї́ек шос' не те* (Нїн). Вислови із лексемою *спас'їбо* належать до спорадичних, напр.: *спас'їбо́г вам за хл'їб /за с'їл' /за ва́шу гост'їну* (Хтш).

Як бачимо, друга частина таких виразів конкретизує, за що власне гість висловлює вдячність: *за ўгои́чен'ї́а* (Збжк), *за ўгои́чен'ї́е* (Озр), *за ўгои́чен'а* (Олн), *за гостѣну* (Гщ, Плм, СвСм, Тбл), *за гост'їну* (Жрвч, Мйд), *за хл'їб /с'їл' (Жрвн, Кшв), за густ'їну* (Трч), *за ўсе* (Пск, Кбч), *за прїїо́м* (Збжк), *за шї́ну* (Дбр), *за частува́н' : а* (Шлв). Іноді такі вирази вдячності побудовані за принципом протиставлення, напр.: *ої не над'якувати́с'а* (Нїн), *ни над'якују́с'а вам* (СвСм).

Після слів вдячності зазвичай слідує фраза-відповідь, напр.: *д'якују за ўгои́чен'ї́е – даї́ Бо́же ўс'о́го до́брого* (Нхв); *спас'їбо за густ'їну – даї́ Бог вам здо́ров'їа* (Блн); *Бо́гов'ї ї́ вам д'якују – на здо́ров'їе* (СвСм).

Вирази вдячності можуть виступати елементом складеної мовноетикетної формули, сполучаючись із узвичаєними виразами прощання, напр.: *д'якују вам за ўсе /и́ччаслѣво вам ўстава́тїс'а* (Тбл), *д'якуємо за хл'їб /с'їл' /остава́їтїс'а з Бо́гом – ід'їт' з Бо́гом* (Шлв), *и́ччаслѣво ўстава́тїс' /хадз'айа́м спас'їбо за ўсе* (Збжк) або побажання *д'якуймо за гостѣну /хаї Госпо́д' нагоро́дит' вас у ко́мбр'ї ї́ обо́р'ї /ио́б ма́ли со́б'ї /и́че ї́ л'уде прїгостѣти – Бо́гу с'в'ато́му д'якуїте /ириба́ч'ї́те на нас* (СвСм).

Своєрідність прощального діалогу визначають ті випадки, коли вираз-відповідь є вибаченням, напр.: *спас'їбо за гостѣну- виба́чаї́те /и́акио́ бу́ло шос' ни так* (Плм), *д'якуймо за гостѣну – ириба́ч'ї́те /мо шо бу́ло ни так* (СвСм), *д'якуймо за хл'їб /з с'їл' /за ва́шу гори́лку і за хоро́шїу́ю погов'їрку – виба́ч'ї́те /и́ак бу́ло/ так прїйма́їте* (СвСм). А іноді він начебто заперече потребу у вдячності, напр.: *ни́ма за шо́ /д'якуват' вам /ио одв'їдали* (Злз).

Господарі висловлювали вдячність навзаєм: *д'якуймо за те /ио сп'їлѣ /зїїли /хаї вам Бог ўдѣс'ати́ро дас'ц' – ід'їте здо́ров'ї /д'якуймо /ио*

прийшлє (СвСм).

Почасти гості вдавалися до жартівливого дякування, напр.: *д'єкуймо вам /панове /за ваши милос'т'і /самє зйли мн'асо /нам оставили кос'т'і* (СвСм).

Гості нерідко в „прощальному” слові висловлювали сподівання на наступну зустріч (напр.: *даї Божє скоро знову zobачи'тис'а* (Слвт), *даї Божє ше пубачи'тис'а* (Мкл), відповідь – *даї Божє*), зверталися із запросинами в гості до себе (напр.: *спас'ібо за ўсе /до нас пр'іход'те* (Злз), пор. із фразою-відповіддю господарів на узвичаєне прощання: *бувайте – ход'іте здоров'її /заход'те иче* (ВлкГ)), просили вибачення за завдані незручності й клопіт (напр.: *проищавайте /ни згадуйте ліхом* (Влм)).

Таким чином, ситуація гостювання відзначається своєрідною структурованістю, кожному елементові якої відповідає ціла система узвичаєних стереотипних виразів, реалізується значною кількістю мовних варіантів. Аналіз цієї системи засвідчує органічний зв'язок мовноетикетних стереотипів із традиційною гостинністю волинян і поліщуків та пошануванням гостя.

Список населених пунктів

- Брз – С. Березичі Любешівського р-ну Волинської області
- Брс – С. Берестяни Ківерцівського р-ну Волинської області
- Блн – С. Білин Ковельського р-ну Волинської області
- Ббн – С. Бубнів Володимир-Волинського р-ну Волинської області
- Влк Г – С. Велика Глуша Любешівського р-ну Волинської області
- Влк К – С. Великий Курінь Любешівського р-ну Волинської області
- Влм – С. Велимче Ратнівського р-ну Волинської області
- Вшн – С. Вишнівка Любомльського р-ну Волинської області
- Вл – С. Воля Ковельського р-ну Волинської області
- Гйк – С. Ворокомле Камінь-Каширського р-ну Волинської області
- Глб – С. Гайки Турійського р-ну Волинської області
- Глд – С. Голоби Ковельського р-ну Волинської області
- Глд – С. Голядин Шацького р-ну Волинської області
- Грд – С. Городно Любомльського р-ну Волинської області
- Грх – С. м.т. Горохів Волинської області
- Гпл – С. Гупали Любомльського р-ну Волинської області
- Дбр – С. Добре Камінь-Каширського р-ну Волинської області
- Дрз – С. Дроздні Ковельського р-ну Волинської області
- Жрч – С. Жиричі Ратнівського р-ну Волинської області
- Жрвч – С. Журавичі Ківерцівського р-ну Волинської області
- Жрвн – С. Журавники Горохівського р-ну Волинської області
- Збр – С. Заброди Ратнівського р-ну Волинської області
- Збжк – С. Забужка Любомльського р-ну Волинської області
- Збжк – С. Забужки Кобринського р-ну Брестської області
- Злз – С. Залізниця Любешівського р-ну Волинської області
- Злх – С. Залухів Ратнівського р-ну Волинської області
- Зрд – С. Зарудче Любешівського р-ну Волинської області
- Зст – С. Заставне Іваничівського р-ну Волинської області
- Зчв – С. Заячівка Ковельського р-ну Волинської області

Злн – С. Зелена Ковельського р-ну Волинської області
Івн – С. м.т. Іваничі Волинської області
Кшв – С. Кашівка Ковельського р-ну Волинської області
Крсн – С. Карасин Маневицького р-ну Волинської області
Кбч – С. Кобче Рожницького р-ну Волинської області
Клд – С. Колодежи Горохівського р-ну Волинської області
Кмр – С. Комарове Маневицького р-ну Волинської області
Крсн – С. Красів Горохівського р-ну Волинської області
Клч – С. Кульчин Ківерцівського р-ну Волинської області
Ксн – С. Куснище Любомльського р-ну Волинської області
Лск – С. Ласків Володимир-Волинського р-ну Волинської області
Мйд – С. Майдан р-ну Волинської області
МйдЛ – С. Майдан-Липненський Маневицького р-ну Волинської області
Мрк – С. Маркостав Володимир-Волинського р-ну Волинської області
Мкл – С. Микуличі Володимир-Волинського р-ну Волинської області
Мвн – С. Мовників Іваничівського району
Мшн – С. Мощена Ковельського р-ну Волинської області
Нхв – С. Нехворощі Володимир-Волинського р-ну Волинської області
Нйн – С. Нуйно Камінь-Каширського р-ну Волинської області
Обл – С. Облани Ковельського р-ну Волинської області
Озр – С. Озерце Ківерцівського р-ну Волинської області
Олн – С. Оленине Камінь-Каширського р-ну Волинської області
Прд – С. Паридуби Старовижівського р-ну Волинської області
Птк – С. Петьки Кобринського р-ну Брестської області
Пск – С. Піски І Кобринського р-ну Брестської області
Плс – С. Поліське Старовижівського р-ну Волинської області
Прв – С. Привітне р-ну Волинської області
Плм – С. Пульмо Шацького р-ну Волинської області
Рдв – С. Радовичі Іваничівського р-ну Волинської області
Свд – С. Свидники Ковельського р-ну Волинської області
Свт – С. Світязькі Смолярі Шацького р-ну Волинської області
Сдл – С. Седлище Любешівського р-ну Волинської області
Слн – С. Сильне Ківерцівського р-ну Волинської області
Скб – С. Скобелка Горохівського р-ну Волинської області
Смл – Смолярі Старовижівського району
Скр – С. Сокиричі р-ну Волинської області
Слвт – С. Соловатичі Ківерцівського р-ну Волинської області
Слв – С. Солов'ї Старовижівського р-ну Волинської області
Смн – С. Сомин Турійського р-ну Волинської області
Стр – С. Старосілля Іваничівського р-ну Волинської області
Тбл – С. Тоболи Камінь-Каширського р-ну Волинської області
Трч – С. Торчин Луцького р-ну Волинської області
Тлн – С. Тулин Локачинського р-ну Волинської області
Фдк – С. Федьковичі Жабинського р-ну Брестської області
Хвр – С. Хворостів Любомльського р-ну Волинської області
Хтш – С. Хотешів Камінь-Каширського р-ну Волинської області
Чрн – С. Чорниж Маневицького р-ну Волинської області
Шлв – С. Шельвів Локачинського р-ну Волинської області
Ярв – С. Ярівка Горохівського р-ну Волинської області
Ясн – С. Ясне Любомльського р-ну Волинської області